

POGOVOR Z DR. JOHNOM RAVNOM

Avtorica MAŠA ŽVELC (TESTinfo letnik 4 (1999), št. 1)

John Raven, svetovno znani psiholog, je soavtor Ravnovih progresivnih matric ter svetovalec na področju izobraževanja, človeških virov ter institucionalnih struktur v povezavi z ekonomskim in družbenim razvojem. Decembra lani je imel v Ljubljani seminar z naslovom Najnovejše raziskave o naravi, razvoju in ocenjevanju sposobnosti ter menedžmentu izobraževalnega sistema in družbe na splošno z Ravnovimi progresivnimi matricami. Glavne teme seminarja so bile predstavitev zadnjih raziskav s področja matric ter stabilnosti norm, predstavitev raziskav s področja menedžmenta in izobraževalnega sistema, obravnava možnega razvoja teh dveh s težnjo po večji, dolgoročnejši učinkovitosti ter ne nazadnje predstavitev pogleda na menedžment družbe ter idej za njene spremembe oziroma razvoj. V okviru raziskav o stabilnosti norm progresivnih matric v različnih kulturah smo tudi v Sloveniji izvedli raziskavo. Zaradi pospešenega višanja rezultatov na progresivnih matricah je avtor ponudil novo izdajo progresivnih matric z novimi priročniki in normami. Zahvaljujoč Centru za psihodiagnostična sredstva in njihovim sodelavcem je nova izdaja na voljo tudi pri nas, in to s slovenskimi normami.

S kolegi smo se pogovarjali z gospodom Ravnom. Predstavljamo vam povzetek našega zanimivega in poučnega pogovora.

Kaj merijo progresivne matrice?

Progresivne matrice merijo eduktivno sposobnost. To je sposobnost najti smisel v zmedi, kaosu. Je sposobnost, da iz dogodkov izvlečemo nek pomen. Eduktivno sposobnost sestavljajo tako kognitivne kot emocionalne ter motivacijske sestavine. Kognicije, emocije in motivacije ne moremo jemati ločeno. So medsebojno povezane. Ko človek rešuje nalogo v progresivnih matricah, mu čustva pravijo: »Ja, kaže, da je to dobra ideja.« Potem pa je treba preveriti, ali je to res. Moraš vztrajati in ugotoviti, ali si imel pravi občutek.

Edukacija je latinska beseda in pomeni odkriti talente in motive ter jih razvijati. Torej "edukacija" ne pomeni, da položimo otrokom vsebine v glavo. Izobraževalni sistem je zašel s prave poti, saj ga ne zanima razvijanje otrokovih sposobnosti; samo smeti jim meče v glavo. Če želimo imeti učinkovit izobraževalni sistem, sistem, v katerem razvijaš nadarjenost pri različnih ljudeh, je potreben tudi drugačen pogled na kompetenco. Eduktivno sposobnost ne smemo gledati ločeno, ni edini prediktor za kompetentnosti. Ena najpomembnejših stvari, ki jih je treba pri posamezniku upoštevati ali odkriti, je motivacija. Kompetentnost razumem kot eduktivno sposobnost, povezano z motivacijo; s sposobnostjo vztrajati, premagovati ovire, iniciirati dejavnosti, opazovati učinke ter spreminjati akcijo glede nanje, sposobnost načrtovati, biti ustvarjalen, zanimati se za potrebe drugih itn. Psihologi se moramo zavedati, da je treba upoštevati vse našete dejavnike ter da je uporaba progresivnih matric omejena, saj se sposobnosti, ki jih merijo matrice, ne da ločiti od motivacije. Potrebne bi bile nadaljnje raziskave, ki bi raziskale še preostale lastnosti in sposobnosti ter razvijale ugotavljanje le-teh.

Lahko rečemo, da progresivne matrice merijo inteligentnost?

Inteligentnost je skupinski, kulturni konstrukt. Povezana je z značilnostmi kulture. Inteligentnost ni značilnost posameznika, ampak skupine. Matrice merijo eduktivno sposobnost, ta pa je pomemben del faktorja »g«. Raje uporabljam ta izraz, da bi se izognil uporabi besede inteligentnost, ker jo različno razumemo.

Razvili ste tudi besedne teste...

Da, pravzaprav ima faktor »g« dve komponenti: eduktivno ter reproduktivno sposobnost. Slednjo ugotavljajo besedni testi. Reprodiktivna sposobnost je sposobnost skladiščenja ter priklica, reprodukcije informacij iz preteklosti. Edukacijski sistem, lahko mu rečemo tudi »misedukacijski«, temelji na razvijanju in ugotavljanju te sposobnosti. V njem je cenjeno znanje, ki ga znamo spet priklicati, spomin, preteklost. Pri tem se znanje ne razvija, ne ugotavlja se nič novega. Tako znanje je le ponavljanje, ki ne vodi naprej, k spremembam. Akademski programi so potrata časa.

Kakšen izobraževalni sistem pa je po vašem mnenju dober?

Učinkoviti učitelji odkrijejo motive in talente pri različnih učencih ter jih razvijajo. Ne zahtevajo le ponavljanja. Pomembno je, da človek (v tem primeru učitelj) deluje tudi zunaj svoje organizacije, vpliva na ekonomske, politične in druge družbene ovire, ki določajo naše vedenje. Le tako se lahko program pozitivno spremeni. Mi psihologi doslej nismo bili zmožni vplivati na učitelje, da bi se izboljšali. Po eni strani prav zaradi zunanjih ovir, po drugi pa zato, ker učiteljem nismo mogli ponuditi dobrega konceptualnega okvirja: kako delovati, kako odkrivati motive, potrebe in nadarjenosti, kako jih razvijati...

Kako bi ocenili uporabo matric pri napovedovanju uspeha v šolstvu, delovnih organizacijah ipd.?

Test je pomoč pri ocenjevanju človeka. Pri psiholoških testih je pomembna prediktivnost. Najboljšo prediktivnost imajo testi kognitivnih sposobnosti, med njimi pa sta najbolj učinkovita Progresivne matrice ter Besedna lestvica Mill Hill. Matrice so tudi zelo ekonomične; lahko jih uporabimo skupinsko in čas reševanja je sorazmerno kratek.

Testi osebnosti nimajo dobre prediktivnosti. Ne upoštevajo človekove spontanosti ter motivacije. Kompetentnost pomeni tudi vztrajnost, premagovanje ovir, začenjanje akcij, opazovanje učinkov akcij, spreminjanje akcij glede na učinke; pomeni zaznavanje človekovih potreb, zmožnost reševanja konfliktov, doseganja, da se drugi dobro počutijo, itn. Pri napovedovanju uspeha moramo upoštevati tudi človekovo motivacijo; to, kaj je človeku pomembno. Model tradicionalne psihometrije (notranja zanesljivost, multipla regresija) ni ustrezen. Uporaba neodvisnih komponent ne more napovedati uspeha. Poglejmo primer iz kemije. Če damo baker, žveplo ter kisik skupaj, dobimo povsem novo spojino. Podobno je, če damo skupaj tri ljudi z različnimi lastnostmi. Dobimo skupino, ki ima nove lastnosti.

Ali še naprej razvijate progresivne matrice, ustvarjate nove naloge?

Da. Če bi upoštevali današnje norme, bi lahko 50 % naših starih staršev dali v šolo s prilagojenim programom. Rezultati na matricah se namreč pospešeno povišujejo. Norme niso nekaj statičnega, zelo se spreminjajo. Posledica tega je tudi slaba diskriminacija na zgornjem delu rezultatov, zato je treba teste spreminjati.

Ali ste zadovoljni z rezultati raziskave, narejene s progresivnimi matricami pri nas v Sloveniji?

Glede na to, kar ste mi poslali, ste raziskavo izvedli zelo skrbno. Presenetljivo pa je, da rezultati desetletnikov zaostajajo za rezultati britanskih učencev, čeprav so rezultati mlajših otrok v skladu z mednarodnimi normami. Vprašanje je, zakaj se pri deset- in enajstletnikih to spremeni.

Vaš oče je začel z matricami. Vi ste nadaljevali delo. Tudi vaš nečak se ukvarja z matricami in tudi vaša žena sodeluje...

Moj oče si je želel prenehati ukvarjati se z matricami in preučevati širši aspekt človekove narave. Zanimali so ga tudi projekcijski testi. Vendar se je vedno vračal k matricam. Ko je umrl, ni nihče nadaljeval njegovega dela. Ni bilo novih podatkov, novih priročnikov. Zato sem se za matrice vse bolj

in bolj zavzema. Zaradi višanja testnih rezultatov so potrebne raziskave in na podlagi teh spremembe norme.

Ste eden redkih, ki mu ni vseeno za kakovost testov. Kako poleg vseh dejavnosti (raziskovanja, potovanja, predavanja...) to zmorete?

Že moj oče je bil zaposlen za polovični delovni čas, tako da je »drugo« polovico posvetil matricam. Tudi jaz tako delam zadnjih trideset let. To si lahko privoščim, ker dobiček od testov pokrije drugo polovico. Čas porabim za raziskave, mednarodna srečanja, na katerih govorimo o širši uporabi psihologije in socioloških znanj itn.

Kako to, da hočete spremeniti prepričanje, da lahko psihološke teste uporabljajo le psihologi?

Vsak menedžer bi se moral zanimati za motive in talente podrejenih, jih znati prepoznati, vedeti, kako jih razvijati in uporabljati v koristne namene. To ne more biti le delo izolirane skupine psihologov. Delo psihologov je, da naučijo menedžerje, ponudijo koncept, kako delati z ljudmi. Po mojem mnenju psihologi doslej temu niso bili kos. Torej nismo razvili koncepta, ki bi pomagal menedžerjem razumeti, razvijati, uporabljati človekove motive in talente. To je večji zločin, kot če bi kdo test napačno uporabil.

Delo učitelja je skrbeti za motive in nadarjenost učencev, ustvarjati okolje, v katerem jih učenci lahko razvijajo, poznati in razumeti skupinske procese in jih uporabljati v korist učencev. To je delo učitelja, ne psihologa. Psihologi bi morali ponuditi učitelju orodje in koncept, kako delati (to sem že prej dejal), vendar jim to ni uspelo.

Delali smo evalvacijo edukacijskih programov. Današnji programi zanemarjajo poglobitve cilje. Progresivna edukacija bi morala razvijati iniciativnost, samozaupanje, sposobnost komunikacije in sposobnost delati z drugimi, razumeti delovanje družbe ter vedeti, kako ustaviti destrukcijo družbe. Vendar psihologi nimamo dobrih meril za to. In sedanji programi niso namenjeni temu, kar sem naštel, temveč le za preverjanje branja, pisanja ter spomina. Mi psihologi s svojimi testi podpiramo te zastarele programe. Mi jih napačno uporabljamo (zlorabljam), ne drugi.

Ali so na vaše delo in ideje vplivale teorije in ideje drugih ustvarjalcev, morda določena filozofija?

David McClelland in sistem ocenjevanja TAT (Thematic Apperception Test), ki ga je razvil. Povsem se razlikuje od tradicionalnega merjenja notranje konsistentnosti.

Če govorimo o organizaciji, se mi zdi zelo pomembna formula »vedenje je funkcija osebnosti in okolja«. Poleg osebnosti moramo spoznati in upoštevati tudi okolje, predvsem pa njuno interakcijo. V okolju je veliko dejavnikov, ki vplivajo na vedenje. Pomembno je, da je okolje, v katerem si, v interakciji s tvojimi motivi; da ti omogoča, da pokažeš, razvijaš in uporabljaš darove, ki jih imaš. Če, na primer, damo nekoga, ki je motiviran za igranje nogometa, v skupino, v kateri se igra nogomet, bo razvil svoj dar. Če pa ga damo v skupino, ki se ukvarja z atletiko, ga ne bo razvil. Okolje naj bo v povezavi z motivi, ki jih človek ima. Še nazoren primer iz kemije: če damo baker v vodo, se ne zgodi nič, če pa ga damo v žvepleno kislino, bo nastala reakcija.

Cenim tudi Morganove ideje iz knjige »Images of Organization« (Podobe organizacije) ter ideje C. W. Taylorja o ustvarjalnosti ter kompetentnosti.

Kaj menite o znanosti?

Pogosto občutki in čustva vodijo naše življenje. Rečejo nam: »To je dobro. To imam rad.« In tako se npr. radi vozimo z motorjem. Znanstveno razumevanje pa nam objektivno razkriva, ali je nekaj

dobro, ali je v harmoniji z naravo. Znanost je odkrila, da vožnja z motorjem povzroča ozonsko luknjo. Vožnja z motorjem je škodljiva, čeprav uživamo v vožnji.

Vendar je znanost tudi tista, ki je izumila motorje.

Da, razumem, kaj pravite. Zgodovinsko gledano nas je znanost pripeljala v še večjo zmešnjava. Vendar ne vidim boljše rešitve, kot je znanost. Drugo možnost vidim v preučevanju sistemskih, družbenih procesov ter skritih psiholoških procesov, ki nam omogoča, da določimo, katere stvari so destruktivne, v neskladju z naravo.

Če znanstveno ugotovimo, da nekaj ni dobro, to še ne pomeni, da bomo spremenili svoje vedenje. Ali so informacije res dovolj za spremembo vedenja? Na primer, kadilec ve, da kajenje škodi, pa še vedno kadi. Osebno menim, da je potrebna sprememba posameznikove osebnosti, stanja človekove zavesti, proces rasti.

Menim, da spremembo posameznika povzroči sprememba družbenega sistema. Družbeni sistem pa lahko spremenimo le, če poznamo družbene, sistemske procese. Spoznamo pa jih lahko le tako, da jih (znanstveno) raziskujemo. To je po mojem delo za psihologe.

Če spremenimo posameznika, nismo naredili nič, če se tudi drugi ne spremenijo. Potrebna je sprememba sistema. Vplivanje na vlado, državne uslužbenke...

Najlepša hvala.